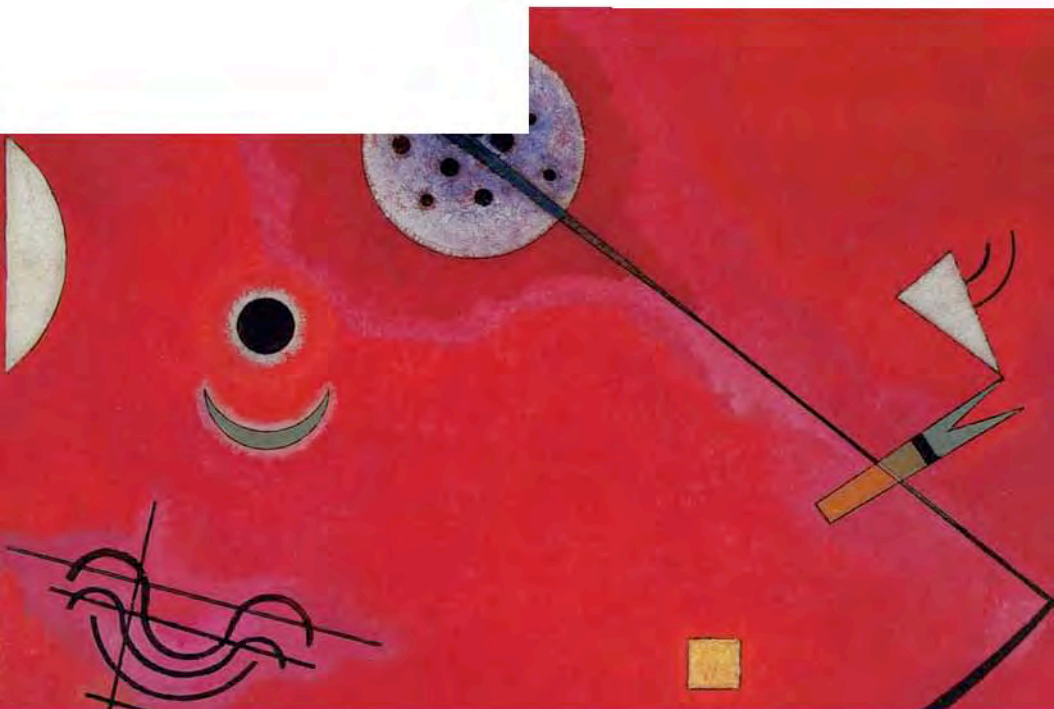

RITA HOFSTETTER, BERNARD SCHNEUWLY

επιμέλεια

Εισαγωγή
στις επιστήμες της εκπαίδευσης

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Επιστήμες της εκπαίδευσης:

Μεταξύ γνωστικών και επαγγελματικών πεδίων

RITA HOFSTETTER ΚΑΙ BERNARD SCHNEUWLY

1

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

ΤΩΝ «ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ»

1. Η ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΑΠΟ ΤΟ 1890 ΕΩΣ ΤΟ 1940
Οι ιστορικές διεργασίες πίσω από την ανάπτυξη
ενός επιστημονικού κλάδου
στη Δυτική Ευρώπη και στις Ηνωμένες Πολιτείες
MARC DEPAERE 33
2. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ, ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ
Η συμβίωση των τριών
JANETTE FRIEDRICH 73
3. Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΠΕΔΙΟΥ
Λόγοι διείσδυσης των επιστημών της εκπαίδευσης
στον πανεπιστημιακό χώρο στη Γενεύη: 1890-1930
RITA HOFSTETTER ΚΑΙ BERNARD SCHNEUWLY 103
4. ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ
Μια πορεία προς τη νεωτερικότητα μεταξύ επιστήμης,
διδασκαλικού επαγγέλματος και πολιτικής
HEINZ-ELMAR TENORTH 159
5. ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ
Ένας ήρεμος αλλά και εφησυχασμένος επιστημονικός κλάδος,
μια κοινή κουλτούρα, ένα αβέβαιο ερευνητικό μέτωπο
BERNARD CHARLOT 201
6. ΜΕΤΑΞΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ
Σχετικά με τη θέση των επιστημών της εκπαίδευσης στην Ελβετία
LUCIEN CRIBLEZ 233

**ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΒΟΛΙΔΟΣΚΟΠΗΣΕΙΣ
ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΤΟΥ ΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΠΕΔΙΟΥ**

7. ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Φάντασμα, συνονθύλευμα, πρωτότυπο ή ιδεότυπος;
MARIE-NOËLLE SCHURMANS 283
8. «ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ»
DANIEL HAMELINE 317
9. ΜΙΑ ΠΙΘΑΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΘΑ ΕΙΧΕ ΘΕΣΗ
ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ;
EDOUARD BAYER ΚΑΙ FRANÇOIS DUCREY 339
10. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ
ΣΤΗ ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ
PIERRE DOMINICÉ 389
11. ΚΛΙΝΙΚΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ
Η επίδραση της ψυχανάλυσης στις επιστήμες της εκπαίδευσης
MIREILLE CIFALI 413
12. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ
ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
SIEGFRIED HANHART ΚΑΙ SOLEDAD PEREZ 443
13. ΟΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ
ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Μια μελέτη του επιστημονικού σχεδίου
της διδακτικής των μαθηματικών
MARIA LUISA SCHUBAUER-LEONI 465
- ΕΠΙΜΕΤΡΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
Ιστορία των επιστημών της εκπαίδευσης;
Ένα γνωστικό και ερευνητικό αντικείμενο υπό διαμόρφωση
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ 503

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Επιστήμες της εκπαίδευσης:

Μεταξύ γνωστικών και επαγγελματικών πεδίων

RITA HOFSTETTER ΚΑΙ BERNARD SCHNEUWLY

ΟΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΠΕΔΙΟΥ

ΟΠΟΙΟΣ ΑΣΧΟΛΕΙΤΑΙ ΣΗΜΕΡΑ με τις επιστήμες της εκπαίδευσης¹ παρατηρώντας τον τρόπο με τον οποίο αυτές εντάσσονται και διεισδύουν στο κοινωνικό πλαίσιο, συγκρίνοντας τη θεσμική τους εξέλιξη, εξετάζοντας την επιστημολογική τους πορεία, θα ξαφνιαστεί σίγουρα, πρωτίστως, από τις ποικίλες μορφές με τις οποίες το συγκεκριμένο γνωστικό πεδίο² εμφανίζεται στα διάφορα εθνικά και πολιτισμικά πλαίσια. Στη Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική καταγράφονται τρεις ιδιαίτερα αντιθετικές μορφές. Η γερ-

1. Ήδη, σε αυτό το σημείο, οι απόψεις δίστανται: ο όρος «επιστήμες της εκπαίδευσης» –για την ιστορία του, βλ. τη συμβολή των Hofstetter και Schneuwly στο βιβλίο αυτό– φαίνεται να είναι ευρύτερα αποδεκτός στις γαλλόφωνες χώρες. Οι Γερμανοί διάλεξαν τον όρο *Erziehungswissenschaft* (επιστήμη της εκπαίδευσης στον ενικό) στο πανεπιστήμιο, αλλά χρησιμοποιούν ακόμη τον όρο *Bildungsforschung* (για τον οποίο δεν υπάρχει ακριβής μετάφραση και ο οποίος θα μπορούσε, κατά συνέπεια, να αποδοθεί ως «έρευνα στο χώρο της εκπαίδευσης και της παιδείας») σε άλλα ιδρύματα και θεσμικά πλαίσια. Οι Αυστριακοί αμφιταλαντεύονται μεταξύ των δύο όπως και οι γερμανόφωνοι Ελβετοί. Τον αγγλικό όρο *Educational Research* τον συναντάμε σε πολλές χώρες –κυρίως στις βόρειες– και ο σύνδεσμος στον οποίο εντάσσονται οι εθνικές εταιρείες των ευρωπαϊκών ερευνητών των επιστημών της εκπαίδευσης ονομάζεται *European Educational Research Association* (EERA).

2. Σκοπίμως επιλέξαμε εδώ τον όρο «γνωστικό πεδίο» και όχι «επιστημονικό κλάδο» για να χαρακτηρίσουμε τις επιστήμες της εκπαίδευσης. Το παρόν κείμενο μπορεί να θεωρηθεί θεωρητική τεκμηρίωση αυτής της επιλογής. (Στη μετάφραση αυτή επιλέγουμε

μανική *Erziehungswissenschaft* –ο πιο ισχυρός κλάδος των κοινωνικών επιστημών από πλευράς ποσότητας (Rauschenbach & Christ, 1994)– αναπτύχθηκε σταθερά ως ένα σχετικά ομοιογενές πεδίο στενά συνδεδεμένο με την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Βασιζόμενη για μεγάλο χρονικό διάστημα σε ένα παράδειγμα αποκλειστικά ερμηνευτικό (Schriewer & Keiner, 1993), η *Erziehungswissenschaft* στρέφεται σήμερα προς μια προσέγγιση περισσότερο εμπειρική (Macke, 1994) και ενσωματώνει σταδιακά και άλλους ερευνητικούς τομείς, όπως την εκπαίδευση ενηλίκων ή την κοινωνική παιδαγωγική η οποία συνδέεται με την κοινωνική εργασία (Tenorth³). Στη Γαλλία, όπου οι επιστήμες της εκπαίδευσης γνωρίζουν μικρότερη ανάπτυξη, συγκροτήθηκαν σε πλήρη αντίθεση με την ψυχοπαιδαγωγική που εξυπηρετεί την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών (Hameline), στηριζόμενες σε συγγενικούς κλάδους όπως στην ψυχολογία ή την κοινωνιολογία. Εμφανίζονται σήμερα ως ένα αρκετά ετερογενές πεδίο, καθώς κινούνται σε μια μάλλον πιο εμπειρική κατεύθυνση και σε στενή αλληλεπίδραση με άλλες κοινωνικές επιστήμες. Διατηρούν, ωστόσο, ξεκάθαρη απόσταση από τους θεσμούς επαγγελματικής κατάρτισης (Charlot, 1995 και εδώ· Vigarello, 1994). Στο Κεμπέκ, οι επιστήμες της εκπαίδευσης εγκαθιδρύονται στο πανεπιστήμιο ταυτόχρονα με την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, προς όφελος μάλιστα της οποίας αναπτύσσεται το συγκεκριμένο πεδίο στη βάση του αμερικανικού

να μεταφράσουμε ως «γνωστικό πεδίο» τον όρο «champ disciplinaire» και ως «επιστημονικό κλάδο» τον όρο «discipline», αν και ο συγκεκριμένος όρος συχνά εμφανίζεται στην ελληνική βιβλιογραφία και ως «γνωστικό πεδίο», «γνωστικό αντικείμενο» ή «(διανοητική) πειθαρχία». Ο όρος *disciplinarisation* –τον οποίο θα συναντήσουμε αργότερα– μεταφράζεται ως «διαδικασία συγκρότησης του επιστημονικού κλάδου». [Σ.τ.Μ.]

3. Στην παρούσα εισαγωγή όταν το όνομα ενός συγγραφέα δεν συνοδεύεται από χρονολογία, αυτό σημαίνει πως αναφερόμαστε σε ένα από τα κείμενα που δημοσιεύονται στον τόμο αυτό. [Με τη λέξη «συγγραφέας» εννοούμε εδώ –και όπου αλλού υπάρχει αντίστοιχη αναφορά– τα άτομα και των δύο φύλων (όταν αυτό δεν προσδιορίζεται από κάποιο άρθρο). Αυτό ισχύει και για άλλες λέξεις, η έννοια και η σημασία των οποίων αναφέρονται και στα δύο φύλα].

μοντέλου (Baby, 1994· Girard, 1994· Lessard & Zay, 1994). Τα πανεπιστημιακά τμήματα προσφέρουν μια δυνατότητα επιλογής μεταξύ πολλών κατευθύνσεων, οι οποίες συνδέονται στενά με τα πεδία και τους τομείς παρέμβασης, που και αυτά με την σειρά τους προσανατολίζουν και τους τομείς έρευνας στην εκπαίδευση.

Εντούτοις, ένας προσεκτικός παρατηρητής μπορεί σίγουρα να εντοπίσει πέρα από την ποικιλία των μορφών ορισμένα στοιχεία σύγκλισης. Παντού παρακολουθούμε, από τα τέλη κιάλας του 19ου αιώνα, παράλληλα με την ανάπτυξη των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων την εμφάνιση ενός γνωστικού πεδίου το οποίο πραγματεύεται τα φαινόμενα εκπαίδευσης. Αυτό το πεδίο θεσμοποιείται βαθμιαία κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, μέσα και έξω από τον πανεπιστημιακό χώρο, πάντα όμως σε συνάρτηση με συγκεκριμένα επαγγελματικά πεδία και γνώσεις. Η βαθιά τομή στα εκπαιδευτικά συστήματα στη δεκαετία του '60 συνοδεύεται παντού από μια θεαματική θεσμική ανάπτυξη του πεδίου, γεγονός που της επιτρέπει να εδραιώσει την πανεπιστημιακή και, κατ' επέκταση, την επιστημονική της βάση: πολλαπλασιάζονται οι έδρες και διευρύνεται το ενδιαμέσο διδακτικό σώμα καθηγητών, συγκροτούνται όλο και περισσότεροι επιμέρους ερευνητικοί τομείς οι οποίοι χρηματοδοτούνται από εθνικούς οργανισμούς, δημιουργούνται αυτόνομα προγράμματα σπουδών στις επιστήμες της εκπαίδευσης που συσχετίζουν την έρευνα με τη διδασκαλία και οδηγούν στην απόκτηση ενός διδακτορικού τίτλου ή και υφηγεσίας. Σε όλες τις χώρες ιδρύονται ενώσεις ερευνητών των επιστημών της εκπαίδευσης, εξειδικευμένα επιστημονικά περιοδικά και επιστημονικές σειρές που είναι αφιερωμένες στις επιστήμες της εκπαίδευσης, κέντρα τεκμηρίωσης και συντονισμού της έρευνας, κάθε είδους πρωτοβουλίες οι οποίες οδηγούν στη συγκρότηση στενών και δυναμικών δικτύων ερευνητών και συμβάλλουν στην ανάπτυξη και την αλλαγή στους ερευνητικούς τομείς. Μπορούμε, λοιπόν, σήμερα να υποστηρίξουμε ότι οι επιστήμες της εκπαίδευσης υφίστανται, όντως, ως γνωστό πεδίο στις περισσότερες χώρες της δυτικής Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής. Παρουσιάζονται με τη μορφή τόσο μιας θεσμικής ενότητας (πανεπιστημιακά τμήματα και τομείς ή πανεπιστημιακές σχολές, ακα-

δημαϊκοί τίτλοι, ερευνητικά ιδρύματα, εξειδικευμένη κατάρτιση) όσο και μιας γνωστικής οντότητας (γνωστικό αντικείμενο, μέθοδοι και θεωρίες που αφορούν το πεδίο σύμφωνα με τους εκπροσώπους του), που είναι δύο άρρηκτα συνδεδεμένες παράμετροι. Αν και υβριδικής μορφής σε επιστημολογικό επίπεδο, οι επιστήμες της εκπαίδευσης θεωρήθηκαν ωστόσο αρκετά ομοιογενείς προκειμένου να νομιμοποιηθεί η συγκρότηση ενός ενοποιημένου ακαδημαϊκά γνωστικού πεδίου.

Η συγκεκριμένη έκδοση στοχεύει στο να εμβαθύνει, να διεισδύσει στη γνώση των επιστημών της εκπαίδευσης ως γνωστικού πεδίου, να επεξεργαστεί τις επιστημολογικές, θεσμικές, επαγγελματικές και πολιτικές προκλήσεις, στις οποίες καλούνται σήμερα να απαντήσουν οι επιστήμες της εκπαίδευσης, και να οριοθετήσει τις μελλοντικές προοπτικές τους σε συνάρτηση με τη σημερινή αναδιοργάνωση των κοινωνικών επιστημών και των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ζητήθηκε από τους συγγραφείς να προσεγγίσουν τα εξής ζητήματα σύμφωνα με την επιστημολογική εξειδίκευση του καθενός:

- Χάρη σε ποια δάνεια, μέσω ποιων διαφοροποιήσεων και αντιπαραθέσεων οι επιστήμες της εκπαίδευσης διαμόρφωσαν τη δική τους νομιμότητα στο πεδίο των γνώσεων και των επαγγελμαμάτων που οργανώθηκαν πριν και γύρω από αυτές;
- Σε ποια ιδρύματα εμφανίζονται και αναπτύσσονται και ποιες μορφές υιοθετεί το γνωστικό πεδίο μέσα στα διάφορα εθνικά και πολιτισμικά πλαίσια;
- Ποιες σχέσεις διατηρούν οι επιστήμες της εκπαίδευσης με τις άλλες κοινωνικές επιστήμες και ποιες είναι οι επιπτώσεις αυτής της «διασταύρωσης» στην ορθολογικότητα –ειδική, αποκλίνουσα, δανεισμένη– των ερευνών που πραγματοποιήθηκαν χτες και συνεχίζουν και σήμερα στις επιστήμες της εκπαίδευσης; Πώς οι προβληματικές, οι θεωρίες και οι μέθοδοι έρευνας εξελίσσονται και συνδέονται με τα παραδείγματα και τις θεωρίες αναφοράς που τις διαπνέουν;

- Ποια σχέση διατηρεί ο ερευνητής των επιστημών της εκπαίδευσης με το αντικείμενό του και πώς αντιδρά στις επαγγελματικές και επιστημονικές πιέσεις που ασκούνται στο συγκεκριμένο πεδίο;

Το να επιχειρήσει κανείς να δώσει κάποιες απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα προϋποθέτει, κατά τη γνώμη μας, να προσεγγίσει τις επιστήμες της εκπαίδευσης μέσα από τη διαδικασία *συγκρότησής τους σε επιστημονικό κλάδο* προσδιορίζοντας και αναλύοντας τις *αιτίες και τα κίνητρα* που καθόρισαν αυτήν τη διαδικασία.

Οι επιστήμες της εκπαίδευσης έχουν αποκτήσει σήμερα μια σημαντική θεσμική και ακαδημαϊκή παρουσία. Η συγκρότηση και η εξέλιξη ωστόσο του συγκεκριμένου επιστημονικού κλάδου και γνωστικού πεδίου αποτελούν αντικείμενο προβληματισμού τόσο για την εκπαίδευση και την παιδαγωγική όσο και για τις κοινωνικές επιστήμες γενικότερα. Η συζήτηση περιστρέφεται γύρω από το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον των επιστημών της εκπαίδευσης σε συνάρτηση με τις εξελίξεις στον τομέα της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της επιμόρφωσης καθώς και την εμφάνιση νέων κοινωνικών και εκπαιδευτικών αναγκών.

Το βιβλίο αυτό περιλαμβάνει πλούσιο και ενδιαφέρον υλικό για όσους μελετούν και ερευνούν τις διάφορες όψεις των επιστημών της εκπαίδευσης (ιστορικές, επιστημολογικές, κοινωνιολογικές) και όσους δραστηριοποιούνται επαγγελματικά στον συγκεκριμένο χώρο.

Στο πρώτο μέρος καταγράφεται η ιστορία –διάρκειας εκατό ετών– των επιστημών της εκπαίδευσης και αναλύεται η κατάσταση του επιστημονικού αυτού κλάδου στην Ευρώπη. Στο δεύτερο μέρος σημαντικοί μελετητές της κοινωνιολογίας και των οικονομικών της εκπαίδευσης, της διδακτικής, της εκπαίδευσης ενηλίκων, της ιστορίας και της ψυχολογίας της εκπαίδευσης, της ψυχανάλυσης και της παιδαγωγικής αναπτύσσουν τις απόψεις τους σχετικά με το ρόλο και την πορεία γενικότερα των επιστημών της εκπαίδευσης καθώς και τη σχέση τους με τα επαγγελματικά και γνωστικά πεδία αναφοράς.

Η **Rita Hofstetter**, ιστορικός της εκπαίδευσης, και ο **Bernard Schneuwly**, ειδικός στη διδακτική των γλωσσών, είναι καθηγητές και ερευνητές στη Σχολή Ψυχολογίας και Επιστημών της Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου της Γενεύης.

ISBN 960-375-835-3

9 789603 758358

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΥΖΗΤ 3835

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΟΓΗΣ
ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΑΓΟΓΗΣ